

neochotu prijať prirodzené vysvetlenie vývinu vesmíru a našej slnečnej sústavy, vzniku a vývinu života a predovšetkým vzniku a vývinu človeka a ľudskej spoločnosti. Jed, ktorým klérofašistická ideológia naočkovala myslenie mládeže za tzv. slovenského štátu, zanecháva stále ešte svoje stopy.

Vyplyývajú z toho veľké povinnosti pre našich prírodovedcov aj filozofov. Len ich *spojenému* úsiliu podarí sa zahľadiť všetky stopy zvrhlej klérofašistickej ideológie.

Je predne potrebná stála a dôsledná popularizácia výdobytkov modernej prírodovedy. Nestačí však púhy objektivistický výklad; každá kniha, brožúrka či prednáška musí byť naplnená jasným, vnútorným pochopením vedeckej filozofie.

No takýmto pochopením musia byť naplnené aj odborné práce. A tu je potrebná spolupráca s filozofmi. Oni musia pomáhať pri ideologickom výklade a pritom sa učiť z prírodných vied — veď v tom je podstata marxizmu, že vychádza z vied, a to nielen spoločenských, ale aj prírodných.

A konečne neslobodno čakať na pokyny a pomoc strany, ktoré prirodzene vždy a v plnej miere dostávame a dostaneme, no iniciatívne pomáhať strane v jej boji s poslednými zvyškami buržoáznych ideológií, v jej boji za nového, socialistického, socialisticky pracujúceho aj *mysliaceho* človeka.

ANDREJ KOPČOK

K NIEKTORÝM OTÁZKAM BOJA PROTI ĽUDÁCTVU

Proces výstavby nových socialistických vzťahov v našej spoločnosti prebieha za ostrého triedneho boja vo všetkých troch oblastiach spoločenského života, o ktorých svojho času hovoril Engels: v ekonomickej, politickej a ideologickej. V ekonomickej oblasti pripravujeme podmienky pre úplné odstránenie kapitalistických vzťahov, ktoré existujú u nás ešte na dedine. V politickej oblasti potláča náš ľudovodemokratický štát zvrhnuté vykorisťovateľské triedy, upevňuje obranyschopnosť našej krajiny. V ideologickej oblasti prejavuje sa triedny boj v súčasnosti ako boj komunistickej strany za definitívne víťazstvo socialistickej ideológie. Všetky tieto skutočnosti sú všeobecne známe. Podrobne sa o nich hovoríeva v dokumentoch KSČ, podrobne ich rozpracúvajú súdruhovia, ktorí sa zaoberajú výskumom zákonitostí prechodného obdobia v našej krajine. No na začiatku týchto poznámok ich podčiarkujeme preto, aby sme poukázali na celú šírku frontu, na ktorom sa vedie a má viesť aj boj proti ľudáctvu. Rozhodne že u nás dnes nemožno ešte chápať boj proti zvyškom ľudáctva iba ako boj proti prežitkom ľudáckej ideológie. V dôsledku toho však aj sám boj proti prežitkom ľudáctva vo vedomí našich ľudí má niektoré zvláštnosti.

Pri každom prežitku ľudáctva môže ísť o dve veci.

Po prvé, môže ísť o prežitok vo vedomí pracujúceho človeka, myslenie ktorého otrávil ľudácka ideológia. Veď táto ideológia vykonávala desaťročia veľký nátlak na vedomie všetkých vrstiev slovenského národa za podmienok veľmi prajných pre ňu: slovenský ľud trpel desaťročiami pod národnostným a sociálnym útlakom vôbec. Niektorí ľudáci boli tiež prenasledovaní zo strany štátu v tomto období a masy pracujúcich — ako hovorí Lenin — vždy inštinktívne spolucítia s prenasledovaným. Hlinka a spol. dobre využili túto skutočnosť. Ešte hlbšie zapustila korene ľudácka ideológia za tzv. slovenského štátu, keď sa stala vládnuťou ideológiou. No a dnes zase rôzne ľudácke náhlady živí vo vedomí mnohých našich občanov nepriateľská propaganda zo zahraničia. Všetky tieto skutočnosti prispeli k tomu, že si ľudácke

náhľady osvojili aj ľudia, ktorí nepatrili a nepatria ani svojím pôvodom, ani svojím súčasným hospodárskym postavením k vykorisťovateľom, k triede, ktorá splodila ľudáctvo.

Po druhé, môže ísť o prežitok, za ktorým sa skrýva zarytý vykorisťovateľ, triedny nepriateľ, vedome otravujúci ľudáckou ideológiou svoje okolie. Zvyšky vykorisťovateľských tried u nás vedome udržujú, upevňujú prežitky ľudáckej ideológie. Upevňujú a ochraňujú každý ideologický nezmysel, lebo slúži ich triednym záujmom: zatemňuje vedomie pracujúcich, narušuje ich jednotu, ubíja ich sily, iniciatívu a sebavedomie v zápase za lepší svet. O tom, ako reakčné spoločenské triedy podporujú nezmysly, Lenin napísal: „Ľudské poznanie nie je (resp. nejde) priamou čiarou, ale krivkou, ktorá sa nekonečne približuje k radu kruhov, špirále. Ľubovoľný úsek, zlomok, kúsok tejto krivky môže byť premenený (jednostranne premenený) v samostatnú, celú priamu líniu, ktorá (ak nevidíme pre stromy les) vedie do bahna, k farárčine (kde ju *zakotvuje* triedny záujem vládnúcich tried).“¹

Uvedené skutočnosti nás nútia rozdeľovať prejavy ľudáctva na nevedomé a vedomé, hoci všetky bez rozdielu objektívne slúžia nepriateľom nášho zriadenia. Takéto rozlišovanie prejavov ľudáctva má veľký význam pre každodennú prax: podľa toho, o aký prejav ľudáctva ide, budeme voliť spôsoby boja proti nemu. Inak sa bojuje proti vedomým a inak proti nevedomým nositeľom ľudáctva.

V zápase proti ľudáctvu majú teda u nás dnes významné úlohy nielen ideologickí pracovníci, ale aj tí činitelia nášho života, ktorí sa starajú o kádrovú politiku na rôznych úsekoch našej spoločnosti, ako aj náš štátny aparát a jeho orgány.

*

Na boj proti prežitkom ľudáctva sa treba dívať ako na súčasť nášho boja za socialistické vedomie v našej spoločnosti. Iné chápanie tohto problému nás môže priviesť k tomu, že sa pri jeho riešení dopustíme vážnych chýb.

Vedomie našich ľudí je často zatažené zvyškami starého, buržoázneho spoločenského vedomia, ktoré vzniklo ako odraz kapitalistických spoločenských vzťahov. Ich náhľady na rôzne spoločenské javy v minulosti i prítomnosti sú nesprávne, nepravdivo odrážajú rôzne stránky skutočnosti, ich ideály nie sú v súlade s dejným pokrokom. Tak sa prejavuje zaostávanie spoločenského vedomia za spoločenským bytím. Všeobecne je známe, že toto zaostávanie má škodlivý vplyv na spoločenskú činnosť ľudí. Veď náhľady jednotlivca, najmä jeho svetonáhľad, rozhodujú o jeho stanovisku v politickom živote, o tom, či sa postaví za alebo proti určitému spoločenskému zriadeniu. Preto politika komunistickej strany vyžaduje, aby sa socialistické vedomie u nás neustále rozvíjalo. Čo však znamená rozvíjať socialistické vedomie? Nič iné, ako odpovedať na páľčivé otázky dňa z pozícií robotníckej triedy, marxisticky, pravdivo. V ideologickej oblasti nám ide teda predovšetkým o to, aby si naši pracujúci správne vysvetľovali rôzne procesy skutočnosti, ktorú menia vo svoj prospech.

Z toho vyplývajú dôležité závery pre tematiku prác našich ideologických pracovníkov:

O spoločenskej, politickej aktivite jednotlivca rozhoduje dnes u nás predovšetkým jeho chápanie *súčasných* javov v spoločnosti. Ak je presvedčený o prednostiach socialistického zriadenia pred kapitalistickým zriadením, ak chápe správne úspechy

¹ V. I. Lenin, *Filosofické sešity*, Praha 1953, 322. V poslednej zátvorke má Lenin na myslí reakčné vykorisťovateľské triedy.

i nedostatky v našom novom živote, tak stavia sa na stranu pokrokových socialistických síl v spoločnosti a bojuje za ich víťazstvo. Na opačnú stranu barikády dostáva sa vtedy, keď si rôzne stránky nášho zriadenia vysvetľuje chybné, keď sa dostáva pod vplyv buržoáznej ideológie. Preto — keďže nám záleží na tom, aby pod zástavou strany bolo čo najviac nadšených bojovníkov — sa musíme usilovať o to, aby naši ľudia chápali správne najmä zákonitosti nášho spoločenského vývoja, musíme rozvíjať socialistické spoločenské vedomie, bojovať proti nesprávnym buržoáznym náhľadom, teda aj proti ľudáckym náhľadom. To znamená, že prvoradá význam v našom ideologickom živote má kladné osvetľovanie, odhaľovanie zákonitostí nášho ľudovodemokratického zriadenia. Toto je úloha, ktorá stojí pred našimi filozofmi, ekonómami atď. Každé stránenie sa riešenia tejto úlohy znamená narušovanie zásady marxistickej straníckosti, ku ktorej sa dnes hlásia všetci čestní vedeckí pracovníci u nás. Najmä naši filozofickí pracovníci by mali vždy mať na pamäti túto peknú myšlienku: „Samozrejme, odhaľovanie objektívnej pravdy, vedeckosť a vysoká úroveň diel je základnou požiadavkou marxistickej straníckosti. Marxistická filozofia je najvyššia forma odhaľovania objektívnej pravdy a jej sila a neporaziteľnosť je práve v tom, že túto pravdu odhaľuje zo stanoviska proletariátu. Ale z toho vyplýva aj to, že hoci je odhaľovanie objektívnej pravdy najzákladnejšou, predsa nie je jedinou požiadavkou straníckosti. Marxisticko-leninská filozofia je nástrojom triedneho boja, a preto straníckosť vyžaduje, aby sme filozofiu postavili do služieb riešenia straníckych úloh. Preto samoúčelný, abstraktný výskum, uzavieranie sa pred prítomným bojom nemožno zlučovať so straníckosťou, lebo by to znamenalo odtrhnutie myslenia od praxe.“²

V tomto úsilí o rozvoj socialistického vedomia v našej spoločnosti nutne sa zrážame s buržoáznou, teda aj s ľudáckou ideológiou, nutne sa dostávame ku kritike ľudáckych náhľadov. Pozíciu za pozíciou môže si osvojiť socialistická ideológia len v boji s buržoáznou ideológiou. No naša kritika buržoáznej ideológie sa v tomto prípade nestane samoúčelnou, nebude jej nikdy nadmieru, budeme kritizovať to, čo si kritiku zasluhuje a nebudeme kriesiť dávno zabudnuté, ako sa to niekedy stáva. Takýto pozitívny spôsob boja proti ľudáctvu zodpovedá aj novému faktu, s ktorým sa u nás stretávame v ideologickej oblasti, že totiž „čím väčší sa zužuje ekonomická a spoločenská základňa porazenej a rozbitej buržoázie, tým väčší kapitalistické a iné prežitky minulosti vzájomne splyvajú a nadobúdajú spoločný protirevolučný, protipokrokový, protinárodný a protiludový ráz“.³ Pozitívny boj proti ľudáctvu je tiež útočnejší, účinnejší, lebo je namierený proti každému ideologickému prejavu ľudáctva — i proti tým ľudáckym náhľadom, ktoré sú v procese zrodu — a nielen proti jeho všeobecne známym prejavom.

Pozitívne formy boja proti ľudáctvu treba uplatňovať aj pokiaľ ide o minulosť. Vedomie nášho ľudu je často zatažené ľudáckymi náhľadmi na rôzne javy histórie, najmä našej národnej histórie. Sú to najmä nacionalistické, separatistické a klerikálne náhľady. Preto strana vyzvala vedeckých pracovníkov v oblasti spoločenských vied, aby prispeli k výchove československého ľudu v duchu socialistického vlastenectva tým, že vyzdvihnú prvky boja ľudových mäs a prehodnotia všetko to spoločné v živote našich národov, čo ich v minulosti zbližovalo. Veď boj ľudových mäs a vzťahy oboch našich národov v minulosti buržoázna a najmä ľudácka historiografia

² H a v a s Ernő, *Situácia v našej filozofickej vede a úlohy našej filozofickej vedy*. Tarsadalmi szemle, 1954, č. 2, 108.

³ A. S i r á c k y, *O niektorých otázkach ideologického boja na Slovensku* (referat na II. celoslovenskej filozofickej konferencii). Filozofický časopis X., č. 2, 95.

najviac komolila. Zvláštnu pozornosť treba pritom venovať správne mu vysvetľovaniu riešenia národnostnej otázky u nás. Treba neustále zdôrazňovať, že jedine vedecké je len také chápanie tejto otázky, podľa ktorého je národnostná otázka súčasťou otázky diktatúry proletariátu.

Treba povedať, že sme sa doteraz nepridržiavali veľmi týchto zásad v boji proti ľudáctvu. Naše konferencie, prednášky a publikácie zaoberajú sa väčšinou dejinami, kritikou ľudáckych náhľadov v minulosti a málo sa vysvetľujú kladne tie javy, ktoré ľudáci ideológovia komolili. Nedostatočná pozornosť sa doteraz venovala výskumu, objasňovaniu súčasných prejavov ľudáctva, kritike súčasných ľudáckych náhľadov, marxistickému vysvetľovaniu tých javov, na ktoré sa ľudácki ideológovia zvlášť sústreďovali a sústreďujú. Treba viac ako doteraz — a týka sa to najmä filozofických pracovníkov — objasňovať zákonitosti nášho súčasného života, odpovedať na problémy, ktoré denne trápia našich ľudí. Veď neujasnenosť mnohých z týchto problémov predstavuje v súčasnosti živnú pôdu pre rozkvet ľudáckych a iných nepriateľských náhľadov. Preto ľudáckym prežitkom u nás ide na ruku každé sociálo-demokratické podriaďovanie sa živelnosti a zmenšovanie úlohy socialistického uvedomenia.

*

Ktoré ľudácke náhľady sú dnes zvlášť živé a časté?

1. Bezpochyby sú to buržoáznonacionalistické, separatistické náhľady. Veď nacionalizmus sa nachádza v arzenáli ľudáctva od vzniku ľudáctva. Sú to falošné náhľady na vzťah medzi vykorisťovanými a vykorisťovateľmi v rámci slovenského národa a na vzťah slovenského národa voči ostatným národom a najmä voči českému národu. Ich sociálna úloha je reakčná a spočíva v úsilí udúšať triedny boj v rámci slovenského národa, izolovať slovenský ľud od pokrokových síl vo svete a najmä od českej robotníckej triedy. Ako každý buržoázny nacionalizmus aj nacionalizmus ľudákov znamená v praxi podriaďovanie záujmov slovenského pracujúceho ľudu vlastnej buržoázii. Nesprávne však uvažujú tí súdruhovia, ktorí vyhlasujú za ľudácky prejav každý nacionalistický náhľad. Zvláštnosťou ľudáckeho nacionalizmu je, že je spätý so separatizmom, s protičeskou nenávisťou a klerikalizmom. Touto svojou zvláštnosťou sa líši od nacionalizmu ostatnej, čechoslovácky orientovanej slovenskej buržoázie. Vyplýva to z toho, že ľudáctvo sa zrodilo ako ideológia a politický smer najreakčnejšej časti slovenskej buržoázie, veľkostatkárov, vysokého kléru, tých slovenských majetných vrstiev, ktoré boli späté so zvyškami feudalizmu v Uhorsku.

Buržoázny nacionalizmus a separatizmus propagovali ľudáci preto, aby zastierali triedne rozpory v rámci slovenského národa, aby rozbíjali jednotu národnostne pestrého robotníckeho hnutia v Uhorsku, aby izolovali pokrokové, demokratické sily na Slovensku od Čiech, odkiaľ prúdili na Slovensko pokrokové myšlienky, odkiaľ sa dostávalo pomoci najmä slovenskému robotníckemu hnutiu. Z nenávisťi voči pokroku, zo snahy zabezpečiť si nehatené vykorisťovanie slovenského ľudu vyvieral teda buržoázny ľudácky nacionalizmus, vyvierala nenávisť proti socializmu a proti českej nenávisť. Tiso napr. písal: „Musíme si uvedomiť, že nepriateľom nielen slovenskej ľudovej strany, ale i slovenského národa je ten, kto rozduchuje rozdiel medzi gazdom a bítešom, medzi boháčom a chudobným, lebo slovenský národ je národ chudobných ľudí. Medzi Slovákmi niet kapitalistov a boháčov...“

Hovorili sme už o tom, prečo sa ľudákom darilo otravovanie vedomia slovenského človeka vlastnou ideológiou. Nacionalizmu podliehali slovenskí pracujúci naj-

mä preto, že slovenský národ trpel pod národnostným útlakom: utláčali ho rakúske a maďarské vládnuce triedy a za buržoáznej ČSR český finančný kapitál. Najmä za prvej ČSR ľudáci využívali každú príležitosť na otravovanie vedomia slovenského ľudu nacionalizmom a separatizmom. Separatizmus odporúčali ľudáci ako liek na každé utrpenie slovenského ľudu. Celé roky, a najmä keď porážka hitlerovského Nemecka bola nepochybná, vyvíjali ľudácki činitelia veľkú aktivitu, aby presvedčili Slovákov o nutnosti slovenského štátu. Tisova vláda napr. vo svojom vyhlásení v januári 1945 „vyznáva potrebnosť a dejinnú oprávnenosť samostatného slovenského štátu, Slovenskej republiky ako jedinej štátoprávnej formy, v ktorej slovenský národ môže nájsť svoj plný slobodný rozkvet svojho národného a duchovného života“. Podobne sa hovorí aj vo vyhlásení snemu tzv. slovenského štátu v tomto období a podobne hovoril aj Tiso vo svojom poslanstve k slovenskému národu v Kremsmünsteri v apríli 1945. A mladí ľudáci, zoskupení okolo Ďurčanského, ktorí sa pokúšali pred svojím sjazdom a na samom sjazde v Piešťanoch v polovici januára 1945 vypracovať svoje stanovisko k udalostiam v období porážky hitlerovského Nemecka a aj po jeho porážke, písali v tzv. Manifeste mladej slovenskej generácie: „Slovenský štát je jediným a výlučným štátoprávnym útvarom, v ktorom chceme žiť a pracovať. Niet iného na svete, ktorý by mohol byť opravdivým domovom slovenského národa, a preto niet slobody pre slovenský národ mimo slovenského štátu.“

Nuž niet sa čo diviť, že sa s buržoáznonacionalistickými separatistickými tendenciami a náhľadmi a najmä s protičeským štváním alebo aspoň so zdržanlivosťou voči českým pracujúcim stretávame často aj dnes v rôznych oblastiach nášho spoločenského života.

Veľmi častým zvyškom ľudáckeho separatizmu sú ilúzie o všeobecnom blahobytu a národnom rozkvetu za tzv. slovenského štátu. Máme na mysli ilúzie, s ktorými sa bolo možno stretnúť napr. v obci Sulovce na prednáške v predvolebnej kampani minulého roku. Po prednáške *O upevňovaní zväzku robotníkov a roľníkov* rozvinula sa diskusia, v ktorej prítomní tvrdili, že nepotrebujeme JRD, plánovanie, výkup a pod. Za tzv. slovenského štátu vraj toto nebolo, a predsa bolo dosť obilia a ostatných výrobkov. Ďalej sú to ilúzie, ktoré žijú najmä v radoch našej inteligencie a podľa ktorých zažilo Slovensko za tzv. slovenského štátu hospodársky a kultúrny rozkvet.

Čím si treba vysvetliť existenciu týchto ilúzií vo vedomí našich ľudí?

Predovšetkým tým, že za tzv. slovenského štátu časť obyvateľstva skutočne žila dobre, spoločensky postúpila. Žili dobre tie vrstvy obyvateľstva, o ktoré sa fašistický režim opieral: fabrikanti, veľkostatkári, kulaci, arizátori, špekulanti a časť inteligencie. Fabrikanti, veľkostatkári a kulaci žili dobre vďaka vykorisťovaniu slovenských robotníkov a vďaka svojim dodávkam Nemecku. Arizátori žili dobre z lúpeže tisícov židovských rodín a špekulanti ťažili z nedostatku určitých druhov tovaru za vojny. Jedna časť slovenskej inteligencie a úradníctva si zase nespomína po zlom tzv. slovenský štát preto, lebo urobila počas neho kariéru vďaka tomu, že ľudáci vyhnali zo Slovenska tisíce českých inteligentov a že rozšírili svoj štátny aparát, taký nutný pre utláčanie pracujúceho ľudu. Je pravda, že z vojnových pomerov ťažila aj časť stredných roľníkov na Slovensku, ktorá mohla po krytí vlastnej potreby predať niečo na čiernom trhu a tak bohatnúť. Vo vedomí jednotlivcov týchto vrstiev — ktorí dnes pôsobia na rôznych úsekoch nášho života — sú predovšetkým živé ilúzie o blahobytu za tzv. slovenského štátu. No a tieto náhľady ľahko ovplyvňujú aj vedomie robotníkov, lebo aj životná úroveň niektorých z nich dočasne rela-

tívne stúpla, keď ľudácky štát znížil nezamestnanosť vďaka vojnovnej konjunktúre, výstavbe železníc, ciest pre vojnové účely atď.

Je skutočnosťou, že tento prežitok sa v našej ideologickej a najmä propagandistickej činnosti doteraz obchádzal. Pozabudlo sa naň i na ideologickej konferencii Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v januári 1954. Niektorí súdruhovia zase namiesto toho, aby hovorili o tzv. slovenskom štáte ako o plášťiku národnej a sociálnej poroby slovenského ľudu, dokazujú iba, že by Nemci neboli ponechali tzv. slovenský štát v prípade ich víťazstva vo vojne. V mesačníku pre dedinskú mládež *Mladosť* sa napr. píše: „Len nezodpovedný hlupák sa mohol domnievať, že nemeckí okupanti, ktorí vyhladzovali národy okolo Slovenska, ktorí nenávideli všetko slovanské, boli by nechali v prípade ich víťazstva uprostred svojej vysnívanej Veľkonemeckej ríše voľajaký ostrovček problematickej slobody a blahobytu, nazývaný „slovenským štátom“. Slovenskému ľudu hrozil tak isto osud úplného zotročenia a vyhladzovania ako ľudu českému, poľskému, ukrajinskému, ako národom na juhu a juhovýchode Európy. Tzv. slovenský štát bol iba propagačnou bublinou, ktorá nemohla mať dlhého trvania.“⁴ A práve našej mládeži treba ukazovať pravý obraz života za tzv. slovenského štátu, lebo je o ňom často chybné informovaná zo strany starších. Dopúšťajú sa chyby tí súdruhovia, ktorí sa domnievajú, že boj proti prežitkom ľudáctva je zbytočný medzi mládežou, ktorá sa ideologicky formovala roku 1945.

Pre všetko toto treba vítať práce našich vedeckých pracovníkov a žurnalistov, ktoré bojujú proti fikcii tzv. slovenského štátu. Takou je napr. menšia práca M. Hysku *O protinárodnej politike ľudáckeho fašizmu* a najmä objemnejšia práca L. Kováčika *Slovensko v sieti nemeckého finančného kapitálu*. Najmä naši ekonómovia by sa mali v budúcnosti pričiniť o to, aby sa zväčšil počet prác, ktoré by presvedčivo ukazovali tú zákonitosť, že *blahobyť niekoľkých za tzv. slovenského štátu nemožno oddeliť od biedy väčšiny ľudí, že sa za slovenského štátu mnohým žilo dobre na úkor povojnových rokov, že na blahobyť niektorých doplácaval slovenský ľud nielen za tzv. slovenského štátu, ale aj v povojnových rokoch.*

Úlohou našich propagandistov zase je smelšie rozbiť na konkrétnych prípadoch, na faktickom materiáli z vlastného kraja, prostredia falošné náhľady o všeobecnom blahobyte za tzv. slovenského štátu. V našej propagande treba konfrontovať náš radostný život najmä s temnou minulosťou za tzv. slovenského štátu, odhaľovať vykorisťovateľskú podstatu kapitalistického zriadenia, najmä v tej podobe, v ktorej sa prejavovala za tzv. slovenského štátu. Veď ľudákom sa nepodarilo vyriešiť nikdy úplne ani len otázku nezamestnanosti, hoci vyslali 100 — 120 000 robotníkov na prácu do Nemecka, vystaňovali českých úradníkov a 60 000 Židov poslali do koncentračných táborov.

Pri osvetľovaní pomerov za tzv. slovenského štátu treba sa vyhýbať každému zjednodušovaniu, podceňovaniu nepriateľa, ako aj zamlčovaniu alebo skresľovaniu javov, vyplývajúcich z vojnovnej konjunktúry. Veď nepresvedčivá propaganda dosahuje zväčša opačný účinok.

Pri rozširovaní protičeských štvanic nahrávali ľudákom agrárci, tá časť slovenskej buržoázie, ktorá sa spojila s českým finančným kapitálom a za časť nadhodnoty, ktorú vytváral slovenský ľud, pomáhala českému finančnému kapitálu vykorisťovať Slovensko, ideológovia tejto časti buržoázie, ktorí prijímajú teórie

⁴ *Mladosť* (politický a umelecko-literárny mesačník pre dedinskú mládež) I, č. 4, 3.

čechoslovakizmu popierali samobytnosť slovenského národa. Aj preto sa ľudákom podarilo vo veľkej miere rozširovať protičeskú nenávisť na Slovensku. So zvyškami tejto nenávisti stretávame sa v hojnej miere aj dnes. S nechufou vítajú na mnohých našich pracoviskách českých odborníkov, ktorí prichádzajú na Slovensko pomôcť slovenskému ľudu pri riešení úloh socialistickej výstavby. Často sa zveličujú chyby ústredných štátnych orgánov v Prahe, pripisujú sa českému národnému charakteru, vysvetľujú sa z nepriateľských buržoáznonacionalistických pozícií. Častým zjavom v našich horských krajoch je nenávisť alebo odpor voči rekreantom z českých krajov, ktorí prichádzajú odpočinúť si do našich hôr. Protičeskými výrokmami sa oháňa ten, čo mu nahovorili, že Česi zbavujú Slovákov náboženstva, i ten, čo sa mu dostalo opovrhnutia zo strany českých pracujúcich, keď sa voľakedy pokúsil šmeliť v českých mestách.

No treba zdôrazniť, že s protičeskou náladou, s buržoáznym nacionalizmom sa možno stretnúť najviac medzi našou inteligenciou. Z doterajšieho výkladu vysvitá, prečo je to tak. Časť slovenskej inteligencie prijala ľudácku ideológiu a teda aj protičeskú nenávisť za svoju nielen preto, že bola oklamaná, ale aj preto, že jej práve ľudácky štát umožnil kariéru. Veľká časť tejto inteligencie, odchovanej starou školou, tvorí dnes súčasť našej inteligencie slúžiacej robotníckej triede. Mnohí z jej príslušníkov dnes už úprimne slúžia robotníckej triede a snažia sa zbaviť starých náhľadov. No ich vedomie nie je vždy čisté a ich psychika je často pod vplyvom starých foriem vedomia, teda aj buržoázneho nacionalizmu, a preto majú sklon nesprávne, nacionalisticky vysvetľovať rôzne spoločenské javy. Je celkom opodstatnená hdelosť a ostrážitosť voči prejavom buržoázneho nacionalizmu, protičeskej nenávisti a ich nositeľom medzi inteligenciou. Vychovávateľ musí byť vychovaný a naša inteligencia má vážne vychovávateľské úlohy. A na tých príslušníkov našej inteligencie, ktorí sú v zajatí ľudáckych náhľadov, číhajú aj nepriatelia našej slobody a šťastného života, vidia v nich nástroj svojej špinavej práce. Hľa, z úvahy ľudáka, ktorý pripravoval sjazd mladých ľudákov v Piešťanoch v januári 1945 a účastnil sa spolu s Ďurčanským, Paučom a inými ľudáckymi predákmi vypracovania programu ľudákov pre prípad porážky Nemecka v druhej svetovej vojne a víťazstva ľudu na Slovensku: „Nejako sa s boľševizmom vyrovnat' musíme. Ďalej boľševizmus zo zásadných a takticko-politických dôvodov bude podporovať slovenské politické a štátoprávne ambície, pravda, podľa všetkého v rámci svojej koncepcie... Ďalej bude inteligenciu aj sám potrebovať a naposledy budú aj v novej konštelácii pracovať aj niektorí slovenskí ľudia, ktorí dačo snád' budú vedieť dokázať... Podľa zprávy z Banskej Bystrice (ide o povstanie — pozn. A. K.) sa ukázalo, že komunisti sú prístupní slovenskej štátnej samobytnosti, bude možné vhodne takticky fažiť pre slovenské požiadavky... Pre všetky tieto dôvody by som neodporúčal veľmi vehementne sa v manifeste stavať ani proti boľševizmu.“ V buržoáznom nacionalizme, separatizme vidia aj dnes zarytí ľudáci studničku, na ktorú sa usilujú priviesť príslušníkov našej inteligencie, keď ich chcú využiť pre svoje ciele. Buržoáznonacionalistické separatistické náhľady na mnohé fakty z našej minulosti i súčasnosti — to je daň mnohých príslušníkov našej inteligencie, ktorú splácajú i dnes ľudáckej ideológii.

Zvyšky ľudáckeho nacionalizmu prejavujú sa medzi našou inteligenciou predovšetkým v snahe izolovať sa od českej vedy. So zdržanlivosťou prijímajú sa napr. často českí vedci, ktorí prichádzajú na naše vysoké školy, aby nám pomohli vychovať novú inteligenciu. Vyznamenajú najlepších pracovníkov, a medzi inteligenciou sa už nadáva na „tých v Prahe“, že sú chamtiví, lebo Slováci nie sú medzi vyznamenanými zástupení proporcionálne atď. Zabúda sa na to hlavné kritérium — na vykonanú

prácu alebo odbornosť. Za protičeský postoj skrývajú niekedy niektorí naši odborníci svoju odbornú neschopnosť.⁵

Domnievame sa, že boj proti týmto náhľadom a náladám treba chápať predovšetkým ako snahu o pravdivý marxistický výklad rôznych javov našej prítomnosti i minulosti, ako snahu o tvorivé osvojovanie si marxizmu, najmä medzi inteligenciou, ako praktické organizovanie vzájomného poznávania sa národov našej vlasti, ako snahu o výchovu nášho ľudu v duchu československého socialistického vlastenectva a proletárskeho internacionalizmu. V tomto úsilí sa nutne budeme zrážať s buržoáznonacionalistickými náhľadmi a rozbiť ich. Nemožno pochybovať o tom, že významný úlohu v tomto úsilí odohrajú diela, ktoré pripravujú ústavy sekcie spoločenských vied SAV — prehľad československých dejín a náčrty dejín jednotlivých odvetví našej kultúry — ktoré vedecky, pravdivo vysvetľujú náš národný vývoj, ukazujú spoločný boj našich národov za národné oslobodenie.

Účinným prostriedkom v boji proti separatistickým náhľadom je analýza veľkých úspechov, ktoré sme dosiahli a dosahujeme vo výstavbe a priemyselňovaní Slovenska vďaka pomoci českej robotníckej triedy. Len ako súčasť jednotného hospodárstva ČSR mohlo hospodárstvo Slovenska zaznamenať taký všestranný rozkvet za posledných desať rokov. Veľké investičné náklady pri priemyselní Slovenska nešli len na ťarchu Slovenska, ale na ťarchu celého československého ľudu. Neoceniteľnú pomoc poskytli Slovensku odborníci z českých krajov, technická inteligencia a kvalifikovaní robotníci, ktorí prišli na naše stavby a do našich závodov, aby nám pomohli pri ich výstavbe a neustálom rozširovaní a zdokonaľovaní výroby. Nevidaný hospodársky rozmach Slovenska nebol by mysliteľný ani bez pomoci českých baníkov, robotníkov ťažkého priemyslu atď., ktorí zabezpečili dostatok surovín a energie pre výstavbu Slovenska. Na túto zákonitosť by sa malo pamätať vždy pri vedeckom výskume a riešení problematiky nášho súčasného života. Treba bojovať proti škodlivým pokusom nahovoriť slovenskému ľudu, že už nepotrebujeme ničiu pomoc, že Slováci sami všetko dokážu.

2. Druhým častým prežitkom ľudáckej ideológie je klerikalizmus, zneužívanie náboženského myslenia pre reakčné a protiľudové ciele. Ľudáci zneužívali nábožnosť slovenských ľudí a ich dôveru voči kňazom na to, aby ich odviekli od spravodlivého boja proti vykorisťovaniu, aby ich presvedčili o nutnosti spoločenskej nerovnosti, aby ich postavili do služieb reakčných spoločenských síl. Výroky z Písma, omieľanie zásad kresťanskej mravnosti a najrôznejšie výklady Biblie slúžili ľudákom na upevňovanie pozícií cirkvi, buržoázneho fašistického štátu a majetných vrstiev. Ľudácki ideológovia upevňovali pozíciu a autoritu Vatikánu a pápeža na Slovensku.

I dnes ľudáci pestujú klerikalizmus medzi naším ľudom, najmä na dedine. Kresťanskou morálkou otupujú triedny boj, snažia sa prebúdať u pracujúcich súcit k vykorisťovateľom a prenasledovaným nepriateľom nášho zriadenia. Upevňujú a rozduchujú predsudky k novotám, ktoré prináša naše napredovanie na dedine, vedú k podceňovaniu výsledkov a významu vedy, najmä prírodných vied. Naše politické, kultúrne a telovýchovné akcie majú sa tak, že sa súčasne organizujú cirkevné obrady. Ľudácki nepriatelia šikovne využívajú proti nám aj naše chyby v boji za vedecký svetonáhľad nás, urážanie kňazov a veriacich a šíria klebety, že ľudovo-

⁵ Rozhodne však treba od týchto nacionalistických prejavov odlišovať prípady trpezlivej kritiky nedostatkov i v ústredných orgánoch v Prahe, kritiky, ktorá vyviera z úprimnej snahy urýchliť naše napredovanie a ktorú nemožno v nejakej horlivosti mechanicky hádzať do jedného vreca s buržoáznym nacionalizmom.

demokratické zriadenie prenasleduje veriacich atď. Dôveru našich ľudí ku kňazom a k pápežovi zneužívajú tak, že usmerňujú veriacich k protištátnej činnosti, k sabotáži atď.

Náš boj proti zvyškom ľudáckej ideológie treba aj v tomto prípade chápať predovšetkým ako zvýšenú ideologickú činnosť medzi našim ľudom, ktorá vedie našich ľudí k správne mu chápaniu javov nášho života a ktorá sa môže rozvíjať len v zápasе so zvyškami ľudáckej ideológie. Predovšetkým sa treba usilovať o osvetu, o rozširovanie vedeckých, najmä prírodovedeckých poznatkov medzi pracujúcimi. Všestranne využívajúc historické fakty ukážeme pracujúcim, ako ľudáci zneužívali a zneužívajú náboženské myslenie ľudu, aby upevnili na Slovensku pozície vládnúcich tried. Odhaľujeme najmä svätuškárstvo ľudákov, ukážme, čo sa v skutočnosti skrýva za kresťanskými heslami. Odhaľovaním politickej úlohy cirkvi znemožníme reakčným spoločenským silám politické zneužívanie náboženstva. Iba potom sa môže tento boj rozvíjať aj vo svetonáhľadovej, filozofickej oblasti ako boj za vedecký svetonáhľad nás.

Boj proti zvyškom ľudáckeho klerikalizmu a tmárstva medzi našou inteligenciou treba už v súčasnej dobe viesť aj na filozofickom poli. Má to byť boj za vedecký, dialektikomaterialistický svetonáhľad, ktorý umožní každému príslušníkovi našej inteligencie rozvoj jeho tvorivých síl a ozajstnú službu ľudu. Veď ľudáci robili všetko možné, aby sa slovenská inteligencia k takémuto svetonáhľadu nedopracovala. Tie najnutnejšie vedecké poznatky snažili sa rozširovať tak, aby sa pritom nenarušoval náboženský svetonáhľad.

Treba jasne povedať, že ľudáci sa báli najmä filozofických svetonázorových dôsledkov prírodovedeckého pokroku medzi inteligenciou. Ani ľudácka buržoázia sa nemohla zaobiť bez výsledkov prírodných vied vo výrobe a nemohla ich ani patrične nerozširovať. No ľudácki ideológovia robili na druhej strane všetko, aby pritom zostal nedotknutý náboženský svetonáhľad slovenského ľudu. Aj u nás pôsobil za tzv. slovenského štátu zákon, ktorý sovietsky vedec G. Glezerman formuluje takto: „V podmienkach zahŕňajúceho kapitalizmu rozvoj prírodovedy vyniká protikladnosťou. Na jednej strane buržoázia nemôže nerozvíjať prírodovedu, keďže je toto nutné pre výrobu, nutné pre vojenské záležitosti. No na druhej strane buržoázia si nemôže neuvedomovať, že vývoj prírodných vied prospieva materializmu, podkopáva náboženstvo, podkopáva idealistický svetonáhľad. Preto sa stretávame s pokusmi podriaďiť rozvoj prírodovedy idealistickej filozofii, zľučiť prírodovedu s náboženstvom, využiť všetky protirečenia a ťažkosti v rozvoji prírodovedy na to, aby sa z najnovších výsledkov prírodovedy urobili idealistické závery.“ Veď nás na túto skutočnosť upozorňuje aj J. Dieška, jeden z ľudáckych filozofov: „Zabúda sa aj na to, že intuitívny realizmus správne fakty a objavy prírodných vied neobchádza ani nezaznáva... Intuitívny realizmus bojuje však proti nesprávne mu zanášaniam alebo vykladaniu prírodovedeckých postupov na pole noetiky a filozofie.“

Ľudácki ideológovia robili všetko možné, aby sa slovenskí inteligenti, najmä tí, čo sa zaoberali prírodnými vedami a stáli na pozíciách živelného materializmu, nepokúšali o filozofovanie, ale uspokojovali sa pozitivistickým konštatovaním faktov. A ak aj pri ortodoxnom katolíckom svetonáhľade umožňovali rozvoj nejakej filozofie, mohla to byť len filozofia, ktorá popierala možnosť poznania podstaty sveta a otvárala tak zadné dvereka fideizmu. Hlboko nenávideli dialektický materializmus a zúrili, že sa niektorí slovenskí inteligenti obracali k marxizmu.

Preto treba považovať za jeden z prežitkov ľudáctva medzi inteligenciou objek-

tivizmus, idealistický svetonáhľad. Ak náš boj proti ľudáckemu klerikalizmu a tmárstvu medzi širokými ľudovými vrstvami znamená najmä boj proti zneužívaniu náboženského myslenia pre reakčné politické ciele a boj za predpoklady vedeckého svetonáhľadu, tento boj medzi inteligenciou má znamenať už boj za vedecký svetonáhľad.

Poukázali sme na tie najtypickejšie prejavy ľudáckej ideológie a na jej najrozšírenejšie prežitky u nás v súčasnosti. Nepochybujeme o tom, že v niektorých z nich sa ľudáctvo stretáva s ideológiou čechoslováckej časti slovenskej buržoázie, predstavitelia ktorej bojovali tiež svojím spôsobom proti slovenskému pracujúcemu ľudu, proti socializmu, proti komunistickej strane, SSSR atď. Nebudeme rozoberať tie súčasti ľudáctva, ktoré sú vlastne v každej buržoáznej ideológii a proti prežitkom ktorých sa u nás všeobecne bojuje. Je to napr. protisovietska nenávisť, panská povýšenosť inteligencie nad ľudom, malomeštiacky alibizmus, kariérizmus atď. To však neznamená, že ich netreba mať na mysli v boji proti ľudáctvu.

*

Z doterajšieho výkladu vyplýva, že boj proti ľudáctvu treba viesť v dvoch smeroch: odhaľovať reakčnosť politiky a ideológie ľudákov v minulosti a bojovať proti súčasným prejavom ľudáctva *najmä pozitívnym osvetľovaním rôznych javov prítomnosti i minulosti.*

V súvislosti s tým sa treba dotknúť ešte dvoch otázok.

Keďže súčasné prejavy ľudáctva, napr. rôzne buržoáznonacionalistické, protičeské náhľady, prichádzajú najavo v súvislosti s celkom novými spoločenskými javmi, niektorí súdruhovia sa domnievajú, že nemá na nich podiel najmä ľudáctvo, ale vraj nedostatky a ťažkosti nášho života. Nemožno súhlasiť s takouto domnienkou. Mnohí jednotlivci, ktorí dnes úprimne slúžia robotníckej triede, vyslovujú rôzne ľudácke náhľady, ľudácky hodnotia rôzne stránky nášho života preto, lebo ich vedomie nie je vždy čisté, ich psychika je často pod vplyvom starých foriem vedomia. Jestvuje teda priama súvislosť medzi týmito náhľadmi a ľudáckou ideológiou minulosti. Tieto prežitky sa budú vynárať pri rôznych príležitostiach, v súvislosti s rôznymi novými ťažkosťami nášho napredovania zatiaľ, kým nezmiznú z vedomia našich ľudí v dôsledku našej výchovnej činnosti.

V boji s prežitkami ľudáctva a s prežitkami minulosti vôbec nemožno sa však úplne uspokojovať len s kultúrno-osvetovou činnosťou. Korene ľudáckych tendencií podlamuje každý náš úspech v hospodárskej oblasti. Ľudácke separatistické náhľady vyvracia napríklad rozkvet Slovenska v socialistickom Československu. Preto K. Baciľek pri jednej príležitosti hovoril: „Bojovať proti nebezpečným buržoáznonacionalistickým tendenciám môžeme len tak, že každý na svojom pracovisku bude vytvárať priaznivé podmienky pre naše úspešné napredovanie.“ Inými slovami: výsledky našej výstavby prispievajú tiež k víťazstvu vedeckého svetonáhľadu vo vedomí nášho ľudu, k víťazstvu socialistickej ideológie nad buržoáznymi prežitkami.

Ide o to, aby filozofickí pracovníci na Slovensku stáli na čele tohto procesu. To sa stane vtedy, keď sa nebudú uspokojovať len s kritikou ľudáckych náhľadov, ale keď budú bojovať proti ľudáckej ideológii tzv. kladnými formami. Ich boj nebude v tom prípade len obranný, ale útočný.